

Рецензія

**доктора економічних наук, професора Семененко Інни Максимівни
на дисертацію Дімчогла Андрія Івановича на тему
«Розвиток підприємницьких структур у посткризових умовах», подану на
здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 Менеджмент**

Актуальність теми наукового дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю формування інноваційних підходів до розвитку підприємницьких структур в умовах глибоких соціально-економічних трансформацій. Посткризовий період характеризується не лише відновленням економіки, а й зміною бізнес-моделей, цифровізацією процесів, розвитком нових форм підприємницької діяльності, зокрема у сфері туризму та рекреації.

У цих умовах традиційні підходи до управління підприємництвом виявляються недостатньо ефективними, що обумовлює необхідність розроблення нових концептуальних і методичних рішень, спрямованих на інтеграцію інновацій, підвищення гнучкості бізнесу та забезпечення його конкурентоспроможності. Це визначає актуальність теми дослідження та її відповідність сучасним науковим і практичним запитам.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ). При виконанні теми Е-03-25 «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» автором визначено особливості державного регулювання підприємництва в посткризовий період. При виконанні теми «Відновлення національної туристичної індустрії та сфери гостинності через соціальний діалог в регіонах України» (номер державної реєстрації 0123U102229, 2023-2025 рр.) автором визначено інноваційні орієнтири для підприємництва в умовах подолання кризових явищ. При виконанні теми «Оцінка та розвиток економічного потенціалу Закарпатської області: проблеми, можливості та стратегічні напрями розвитку», (номер державної реєстрації 0124U003892, 2024-2025 рр.) автором здійснено формування інструктивних матеріалів з підвищення ефективності бізнес-процесів підприємницьких структур після завершення кризи.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. Результати аналізу дисертаційної роботи дозволяють стверджувати, що дослідження визначеної дисертантом проблеми є системним, цілісним і комплексним.

Безумовним досягненням автора є удосконалення системної типології напрямів адаптації малого та середнього бізнесу, а також некомерційних організацій до умов пандемічної кризи та воєнного стану. Запропонована в роботі типологія охоплює організаційно-управлінський, економіко-фінансовий, маркетинговий, операційно-технологічний, соціально-гуманітарний та нормативно-правовий вектори. На відміну від існуючих підходів, які переважно мають фрагментарний характер, автором сформовано комплексну систему, що враховує динаміку змін зовнішнього середовища в умовах багатовимірної кризи, зокрема одночасний вплив пандемічних та воєнних факторів.

Вагомим науковим результатом є розроблений автором методичний підхід до оцінювання результативності бізнес-процесів туристичних підприємств, який реалізовано через інтегровану модель, що поєднує трирівневу систему згортання критеріїв, кластерний аналіз та інструментарій нечіткої логіки. Запропонований підхід враховує специфіку функціонування туристичного бізнесу, забезпечує інтеграцію кількісних і якісних показників, дозволяє оптимізувати їх перелік без втрати інформативності та формувати узагальнений показник ефективності, що може бути використаний у системі стратегічного управління підприємствами.

Суттєвим науковим результатом слід визнати уточнення інструментарію диференційованого визначення верхніх і нижніх меж бюджетного фінансування суб'єктів туристичної індустрії. Автором запропоновано підхід, що базується на комплексній оцінці туристичної привабливості регіону, рівня розвитку інфраструктури, прогнозованих туристичних потоків та економічної ефективності проєктів. Це дозволяє забезпечити більш цільове спрямування державної підтримки, підвищити ефективність використання бюджетних ресурсів та сприяти розвитку інноваційних форм туристичної діяльності, зокрема глемпінг-інфраструктури в умовах державно-приватного партнерства.

До вагомих результатів дослідження належить здійснена автором систематизація факторів і наслідків впливу глобальної кризи на сферу підприємництва, що базується на комплексному аналізі економічних, соціальних та інституційних змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємств. На цій основі сформовано алгоритм моделювання рівня ефективності функціонування підприємницьких структур у посткризовий період із використанням інструментів деталізованого аналізу, що дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень, виявити критичні чинники впливу та посилити адаптивність підприємств до нових економічних умов.

Важливим результатом, що набув подальшого розвитку, є вдосконалення системи державних антикризових заходів адаптації малого та середнього бізнесу до посткризового періоду. Автором обґрунтовано доцільність інтеграції ефективних вітчизняних рішень і зарубіжних практик з метою забезпечення

стійкості та довгострокового розвитку підприємницьких структур.

Окремої уваги заслуговує розвиток системи антикризового моделювання бізнес-процесів у підприємницькому середовищі, орієнтованої на відновлення туристичної індустрії у посткризовий період. Запропонований підхід охоплює різні типи туристичних підприємств, ґрунтується на адаптивних механізмах реструктуризації бізнес-процесів, цифровізації взаємодії з клієнтами та партнерами, а також враховує високий рівень невизначеності ринку. Його застосування дозволяє підвищити гнучкість, стійкість та ефективність функціонування підприємств туристичної сфери.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, опублікованих працях. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені у дисертаційній роботі, є обґрунтованими і доведеними. Методологічну основу дисертації складають статистичний, функціональний методи та деякі інші, що взаємно доповнюють один одного, і дозволяють виявити системоутворюючі риси, домінуючі фактори, основні тенденції та закономірності процесів розвитку малого і середнього бізнесу в період глобальної кризи та в посткризовий період. Теоретичною основою дослідження послуговували фундаментальні концепції та класичні методи управління соціально-економічними системами, представлені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем державної підтримки приватного підприємництва, у тому числі в період кризи і посткризовий період, нормативно-правові акти, монографії, матеріали з періодичних видань та науково-практичних конференцій на тему дослідження.

Отримані результати дослідження, висновки та пропозиції обговорювалися й схвалені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі» (м. Київ, 2023 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (м. Одеса, 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти» (м. Київ, 2024 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі» (м. Київ, 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна парадигма економічної безпеки: інноваційні механізми імплементації» (м. Кропивницький, 2025 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна аналітика: сучасні реалії та прогностичні можливості» (м. Київ, 2025 р.).

Значення для науки і практики отриманих результатів. Обґрунтовані у дисертаційній роботі Дімчогла А. І. положення дозволяють розв'язувати актуальне наукове завдання розвитку теоретичних основ та розробки

методичних рекомендацій щодо розвитку підприємницьких структур у посткризових умовах.

Результати дисертаційної роботи використано у практичній діяльності ТОВ «Торговий Дім «Р-Трейд»; Консорціуму «Будівельні технології», ТОВ «Виробничо-конструкторська фірма «ШАТЛ», а також у навчальному процесі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Управління конкурентоспроможністю», «Лідерство, організаційна поведінка та розвиток», «Сталий розвиток».

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Зміст роботи є логічним, послідовним і завершеним, наукові положення і висновки – обґрунтованими і достовірними. У вступі до роботи визначено мету, завдання, предмет, об'єкт, конкретизовано методологічний апарат дослідження, що узгоджені зі структурою та висновками роботи. Висновки є вмотивованими, ґрунтуються на результатах, викладених послідовно в трьох розділах дисертаційної роботи. Означене засвідчує той факт, що мета дослідження досягнута. Дисертація Дімчогла А. І. є завершеною науковою працею.

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційної роботи, а також наукових публікацій здобувача, опублікованих за темою дослідження, дає підстави стверджувати, що під час їх підготовки дотримано принципів академічної доброчесності. У всіх випадках використання наукових ідей, підходів, методів і результатів досліджень інших авторів, а також при залученні статистичних і аналітичних матеріалів, здобувачем здійснено коректні посилання на відповідні джерела, які належним чином відображено у списку використаних джерел.

У наукових публікаціях, виконаних у співавторстві, чітко визначено особистий внесок здобувача. У тексті дисертації використано результати, що належать безпосередньо автору, що підтверджує самостійний характер виконаного дослідження та відсутність ознак академічного плагіату.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, доцільно висловити окремі зауваження і побажання:

1. У дисертаційній роботі представлено ґрунтовний і достатньо широкий огляд наукових підходів до розвитку підприємництва, що свідчить про глибоке опрацювання теоретичної бази дослідження. Водночас авторська позиція у цій системі наукових поглядів не завжди є достатньо чітко ідентифікованою та концептуально відмежованою від існуючих підходів. Зокрема, у першому розділі наведено значну кількість різних наукових концепцій, однак їх критичне порівняння, узагальнення та виокремлення

ключових відмінностей між ними подано обмежено. Унаслідок цього місце авторського підходу в системі сучасних наукових уявлень про розвиток підприємництва не завжди простежується достатньо чітко. Більш виражене позиціонування авторської концепції дозволило б посилити теоретичну значущість дослідження.

2. Структура дисертаційної роботи загалом є логічною, однак у межах окремих підрозділів спостерігається певна фрагментарність викладу матеріалу, що знижує рівень його системності. Зокрема, в окремих випадках у межах одного підрозділу поєднуються різноманітні елементи – теоретичні узагальнення, статистичні дані, результати аналізу та практичні рекомендації – без чіткого структурного розмежування. Такий підхід дещо ускладнює логічне сприйняття матеріалу та знижує його аналітичну виразність. Більш чітка внутрішня структуризація підрозділів сприяла б підвищенню якості подання результатів дослідження.

3. Автором основну увагу зосереджено на загальнонаціональних аспектах розвитку підприємницьких структур, що є цілком виправданим з огляду на обрану тематику. Водночас регіональний аспект дослідження розкрито недостатньо повно та системно. Зокрема, у роботі відсутній розгорнутий порівняльний аналіз розвитку підприємництва у різних регіонах України, який дозволив би виявити специфіку посткризових трансформацій на територіальному рівні, визначити відмінності у рівні адаптації підприємств та ефективності застосовуваних інструментів підтримки. Врахування регіональної диференціації могло б поглибити аналітичну складову дослідження та підвищити практичну значущість отриманих результатів.

4. У дослідженні основний акцент зроблено на дослідженні процесів відновлення та адаптації підприємницьких структур у коротко- та середньостроковій перспективі, що відповідає сучасним викликам посткризового розвитку. Водночас питання довгострокових ефектів запропонованих підходів висвітлено менш детально. Зокрема, у роботі недостатньо розкрито можливі структурні зміни у підприємницькому середовищі, довгостроковий вплив інноваційних рішень на конкурентоспроможність підприємств, а також формування стійких бізнес-моделей у перспективі після завершення кризових явищ. Більш глибоке опрацювання цих аспектів дозволило б посилити стратегічний характер дослідження.

Незважаючи на наявність дискусійних положень, вони не знижують загального позитивного враження від роботи.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Основні результати дослідження опубліковані в 13 наукових працях, серед яких

7 статей – у наукових фахових виданнях, 6 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. Аналіз наукових робіт здобувача свідчить, що представлені роботи повною мірою відображають основні положення та висновки дослідження.

Висновок про відповідність кваліфікаційної наукової праці чинним вимогам. Дисертація Дімчогла А. І. є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке має теоретичне і практичне значення.

Результати дисертаційного дослідження засвідчили успішність вирішення поставлених завдань, основні положення дисертації мають наукову новизну і пройшли достатню апробацію. Зміст роботи повністю відповідає спеціальності 073 – Менеджмент. Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Дімчогла Андрія Івановича на тему «Розвиток підприємницьких структур у посткризовий період» відповідає вимогам пунктів пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 та основними положеннями «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40), а її автор Дімчогло Андрій Іванович заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Рецензент,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та
підприємництва Східноукраїнського
національного університету імені
Володимира Даля
Міністерства освіти і науки України
(м. Київ)

Інна СЕМЕНЕНКО

Підпис професора кафедри
економіки та підприємництва
д.е.н., професора Семененко Т. М.

ЗАСВІДЧУЮ:

Начальник відділу кадрів

Ольга КУРТОВА